

Auteur Bert Pol

Naar een ecologische benadering van interventieontwikkeling:

‘Onderschatting van de complexiteit van gedrag ligt altijd op de loer’

Zowel de praktijk als wetenschappelijk onderzoek laat steeds meer zien dat effecten van op zichzelf staande gedragsinterventies (d.w.z. interventies die geen deel uitmaken van een breder interventiepakket) sterk variëren en ook vaak vrij beperkt zijn.¹ Ze sorteren nog het meeste effect als de doelgroep vrij homogeen is, het gedrag zonder aandacht wordt uitgevoerd en de persoonlijke consequenties niet zo belangrijk zijn. Dat is bijvoorbeeld het geval bij het in de ondergrondse container gooien van huisvuilzakken in plaats van ze ernaast te zetten. Maar ook dan blijft het overgrote deel van de doelgroep bij zijn oude gedrag. Als het om complex gedrag als gezondheidsgedrag gaat, kom je er niet met een op zichzelf staande interventie. Dat is eigenlijk ook niet zo verwonderlijk, als je bedenkt hoeveel andere variabelen in de realiteit van alledag aanwezig zijn. Die variabelen interacteren met de effecten van lineaire interventies, maar ook met elkaar. Als je één blok uit een blokkentoren wegtrekt, komt alles in beweging en ontstaat een nieuwe constellatie. Na de euforische jaren waarin we de inzichten van het onderzoek naar automatisch gedrag vertaalden in interventies, moeten we nu de balans opmaken, ons breder gaan oriënteren en complexiteit in ons denken incorporeren.

Rob Ruiter, hoogleraar Toegepaste Psychologie aan de Universiteit Maastricht wees er in zijn inaugurele rede uit 2014 al op dat we een plafond-effect bereikt hebben.² In een binnenkort te verschijnen publicatie beschrijft hij de ecologische benadering, die een invalshoek heeft die structureel complexiteit in interventie-ontwikkeling inbouwt.³ C sprak hierover met Ruiter.

Wat houdt, kort gezegd, the ecological approach in?

“De ecologische benadering betekent dat je je bewust bent dat gedrag niet alleen wordt bepaald door wat je denkt, voelt en ziet, maar vooral ook door factoren, omstandigheden, elementen in de fysieke, sociale en beleidsomgeving. Die omgevingsinvloeden interacteren ook nog eens met elkaar; het resultaat is dat je kijkt naar een complex systeem van invloeden op individueel, inter-individueel, organisatorisch, gemeenschaps en maatschappelijk niveau.”

In je inaugurele rede schreef je al dat in het ontwikkelen van interventies het plafond inmiddels wel is bereikt. Vind je dat nog steeds?

“Er lijkt inderdaad een soort van glazen plafond bereikt. Er is nog (voldoende) ruimte voor verbetering in gezondheidsgedrag maar we lijken met onze interventies niet in staat door dat plafond heen te breken.”

Zie je de ecological approach als een alternatieve weg voor de praktijk, waarbij het niet zozeer gaat om het inzetten van een interventie die het gedrag moet veranderen – zoals implementatie-intenties – maar om interventies die onderdeel zijn van een veel breder pakket aan maatregelen die het gedrag beïnvloeden? Waarmee ook recht wordt gedaan aan de complexiteit van de realiteit?

“De ecologische benadering is inderdaad een weg die we meer zouden moeten bewandelen om dat extra effect te bereiken. De omgeving heeft een allesbepalende invloed op ons gedrag. De complexiteit ervan is echter enorm. Er is een nieuwe systematische aanpak nodig waarin meerdere disciplines samenwerken om ook transdisciplinaire

‘Het idee dat je pas aan oplossingen kunt denken op het moment dat de problematiek tot in detail bekend is, lijkt er niet echt te zijn’

uitkomsten op te leveren: uitkomsten die niet alleen bijdragen aan het eigen veld, maar resulteren in nieuwe, niet eerder verkregen inzichten. Dan breek je door dat glazen plafond heen en kom je tot echte vernieuwing, in plaats van alleen aanpassing van kennis en inzichten die je al hebt.”

Maar transdisciplinair werken blijkt in de praktijk niet simpel, met name door onderling verschillende methodologische uitgangspunten en paradigma's. De vooral op experimenteel onderzoek gerichte sociale psychologie moet bijvoorbeeld heel weinig hebben van de meer kwalitatief werkende psychologie. Artsen en gezondheidswetenschappers hebben andere kwaliteitscriteria voor onderzoek dan cultureel antropologen. Taalkundigen hebben nog weer andere methodologieën. Zie jij hoe dat in goede banen geleid kan worden, zonder dat er ruzie ontstaat en het samenwerkingsverband een stille dood sterft?

“Waar het denk ik primair aan ontbreekt en waarom het moeilijk is om ‘waarlijk’ transdisciplinair te werken, is het ontbreken van subsidie-instrumenten die het mogelijk maken om interdisciplinaire aanvragen te schrijven vanuit meerdere NWO-domeinen.⁴ Op zich zou dat natuurlijk wel moeten kunnen binnen ZonMw.⁵ Maar het gaat hier over projecten waarvan uitkomsten van tevoren vaak zeer onzeker zijn en ook niet altijd concreet te

voorspellen, waarbij de gewenste uitkomsten vaak op de zeer lange termijn optreden (en dus gepaard gaan met veel onzekerheid). Commissies die namens ZonMw subsidie-aanvragen beoordelen, kunnen zoals ze nu zijn ingericht niet uit de voeten met voorstellen waarbinnen de precieze ‘oplossing’ niet nauwkeurig wordt beschreven. Het idee dat je pas aan oplossingen kunt denken op het moment dat de problematiek tot in detail bekend is, lijkt er niet echt te zijn. Daarnaast zijn er ook nauwelijks instrumenten die het mogelijk maken projecten voor de lange termijn te financieren, meer dan tien jaar, laat staan meer dan vijftien jaar.”

Zijn er cases waarin de werkwijze van de ecologische aanpak gelukt is?

“Een casus waarin dat wel lijkt te werken is de Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht/ Amsterdam Healthy Weight Approach. Die benadering is gebaseerd op een health-in-all-policy approach die ook centraal staat in het beleid en de inrichting van de GGD.⁶ Ze sluit dus volkomen aan bij de manier waarop ze daar werken. De Amsterdam Healthy Weight Approach is niet een eenmalig, op zichzelf staand project of programma. Het is gericht op de lange termijn, wat het ook mogelijk maakt doelen te stellen voor de lange termijn. Misschien dat je ecologische benadering wel als een cultuuromslag kunt beschouwen.”

Zou jij per definitie kiezen voor de ecologische benadering? Of zou je die reserveren voor complexe problemen? Hoewel natuurlijk bijna alle gedragsproblematiek complex is als je er goed naar kijkt, alleen al doordat de doelgroepen vaak groot en heel breed zijn, met verschillen in sociaaleconomische status, verschillende culturen, verschillende beïnvloeders etc. Misschien moesten we ‘gewoon’ maar zeggen: laten we onze huidige kennis én ervaringen nu eens parkeren, alles op een rij zetten en een doorstart maken?

“Dat is iets wat ZonMw in het verleden beoogde door vol in te zetten op implementatie-onderzoek: ‘We hebben al zoveel kennis, laten we die kennis eens optimaal gaan benutten.’ Echt een duidelijk onderzoeks- en subsidieraamwerk is er volgens mij door hen nog niet geformuleerd. In de commissies zitten ook altijd dezelfde mensen, wat ook niet helpt. Het geld lijkt te blijven gaan naar individuele projecten waar concrete oplossingen al van tevoren zijn geformuleerd en alleen nog maar getest hoeven te worden. Dat is toch een praktijk waar we niet echt veel verder mee komen. En ja, al het gedrag waarvoor we echt naar oplossingen aan het zoeken zijn, vooral dus gedragingen in de hoek van gezondheid en milieu, zijn verre van eenvoudig en rondt complex. Onderschatting van die complexiteit ligt altijd op de loer, maar inmiddels zouden we beter moeten weten. Een brede, allesomvattende benadering, conform het sociaalecologisch model, zou de nieuwe standaard moeten zijn. Maar het wachten is op de beleidsmatige implementatie daarvan. Het ministerie en NWO/ ZonMw moeten de wil en moed hebben om een nieuwe koers te gaan varen.” —

¹ O’Keefe, D.J and Hoeken, H (2021). Message Design. Choices Don’t Make Much Difference to Persuasiveness and Can’t Be Counted On—Not Even When Moderating Conditions Are Specified. *Frontiers in psychology*. 29 June.

² Ruiter, R. (2014) Dieper graven voor effectievere toepassing. Maastricht: Universiteit Maastricht.

³ Ruiter, R.A.C, Leeuw, E. de, Crutzen, R., Kok, G. The ecological approach: building on Sallis, Cervero, Ascher, Henderson, Kraft, and Kerr (2006). In: Tarrant, M. and Hagger, M.S. Eds.) *Health psychology: revisiting the classic studies*. Verschijnt dit jaar.

⁴ www.nwo.nl/bestuur-en-organisatie

⁵ ‘ZonMw is de Nederlandse organisatie voor gezondheidsonderzoek en zorginnovatie. ZonMw financiert gezondheidsonderzoek en stimuleert het gebruik van de ontwikkelde kennis, om daarmee de zorg en gezondheid te verbeteren.’ www.zonmw.nl

⁶ Die aanpak gaat over de grenzen van alle voor het onderwerp relevante beleidsterreinen heen: onderwijs, zorg, opvoeding, sport, wetenschap, inrichting van het stedelijk gebied, voeding. En speelt zich gelijktijdig op allerlei niveaus af: teams, organisaties, de maatschappij, nationaal en internationaal. En in allerlei settings, zoals school, thuis en sportclubs. Zie over de Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht/ Amsterdam Healthy Weight Approach Sawyer A., den Hertog K., Verhoeff AP., Busch V., Stronks K. Developing the logic framework underpinning a whole-systems approach to childhood overweight and obesity prevention: Amsterdam Healthy Weight Approach. *Obes Sci Pract*. 2021;7(5):591-605. En: UNICEF, City of Amsterdam, EAT, The Amsterdam Healthy Weight Approach: Investing in healthy urban childhoods: A case study on healthy diets for children, 2020.